

Arkadiusz Machniak*

3. PODKARPACKA BRYGADA OBRONY TERYTORYALNEJ W ZAKRESIE POMOCY DLA UCHODźCÓW Z UKRAINY PO 2022 ROKU

Streszczenie

Agresja Rosji na wolne i niepodległe państwo ukraińskie otworzyła nowy rozdział w historii Europy Środkowo-Wschodniej. Atak ten doprowadził do ogromnego kryzysu uchodźczego w Polsce. Wiele polskich instytucji i organizacji, w tym Wojsko Polskie, angażuje się w pomoc uchodźcom z Ukrainy. W województwie podkarpackim jedną z takich jednostek wojskowych była 3. Podkarpacka Brygada Obrony Terytorialnej w Rzeszowie. Pomoc uchodźcom z Ukrainy i zapewnienie bezpieczeństwa Polakom stały się priorytetami działań prowadzonych przez 3. Podkarpacką Brygadę Obrony Terytorialnej. Wspierała ona około 35 punktów przyjmowania uchodźców, mobilizując do tego zadania codziennie około 600 żołnierzy. W trakcie operacji zabezpieczono 20 miejsc tymczasowego pobytu uchodźców. Profesjonalne działania 3. Podkarpackiej Brygady Obrony Terytorialnej wpłynęły na złagodzenie skutków kryzysu migracyjnego, który wybuchł po ataku Rosji na Ukrainę.

Słowa kluczowe: uchodźcy, Wojska Obrony Terytorialnej, Podkarpacie, 3. Podkarpacka Brygada Obrony Terytorialnej

Wstęp

Agresja Rosji na wolne i niezależne państwo, jakim jest Ukraina, otworzyła nowy rozdział historii Europy Środkowo-Wschodniej. Po 77 latach od zakończenia II wojny światowej atak ten przypominał groźbę wielkiego konfliktu z wszystkimi jego konsekwencjami. Wojny czy też konflikty zbrojne będące dysfunkcyjną częścią stosunków międzynarodowych wpływają między innymi na ruchy migracyjne. Wielu obywateli Ukrainy, w trosce o swoje życie czy też pragnąc żyć w bezpiecznym i stabilnym rejonie, opuściło teren swojego państwa, uciekając przed wojną. Polska jako

* Uniwersytet Rzeszowski, e-mail: machniakarkadiusz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8092-9973.

najbliższy sąsiad Ukrainy otworzyła swoje granice dla uchodźców z tego państwa, a Polacy w geście solidarności udzielili Ukraińcom pomocy na ogromną skalę. Państwo polskie, korzystając z dostępnych instrumentów, od 22 lutego 2022 r. konsekwentnie wspomaga Ukrainę w walce o niepodległość i pomaga ukraińskim uchodźcom. Jedną z instytucji aktywnie zaangażowanych w proces pomocy dla uchodźców z Ukrainy są Wojska Obrony Terytorialnej (WOT). Jak zauważył w jednym z wywiadów prasowych Dowódca WOT¹ gen. Maciej Klisz: „Żołnierze w oliwkowych beretach są obecni wszędzie tam, gdzie zagrożone jest bezpieczeństwo społeczeństwa, niezależnie od tego, czy jest to epidemia, klęska żywiołowa czy fala uchodźców z ogarniętego wojną kraju sąsiada. Projektowane zdolności WOT stopniowo zwiększają odporność państwa na kryzysy oraz powszechną gotowość obronną państwa”².

Problemem badawczym przedstawionym w niniejszym artykule jest działalność 3. Podkarpackiej Brygady Obrony Terytorialnej w Rzeszowie (3 PBOT) w zakresie udzielania pomocy uchodźcom z Ukrainy. Celem pracy będzie ukazanie, w jakim zakresie i przy wykorzystaniu jakich określonych środków i form pracy w sytuacji kryzysu uchodźczego realizuje swoje ustawowe zadania wymieniona powyżej jednostka WOT. Na potrzeby tekstu przyjęte zostały następujące pytania badawcze: Jak wykorzystywane zostały możliwości kadrowe i sprzętowe 3 PBOT w zakresie udzielania pomocy uchodźcom z Ukrainy przybywającym na teren województwa podkarpackiego? Jak wyglądała współpraca 3 PBOT z innymi instytucjami i służbami reagującymi na kryzys uchodźczy na Podkarpaciu? Przy opracowaniu tekstu wykorzystane zostały wybrane publikacje naukowe i publicystyczne, co w całościowym ujęciu umożliwiło ich użycie w odpowiedzi na przyjęte pytania o charakterze teoretycznym oraz praktycznym.

Powstanie i rozwój 3. Brygady Obrony Terytorialnej w Rzeszowie w latach 2016–2024

Program profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP przyjęty w 2008 r. skutkowało tym, iż jednostki Obrony Terytorialnej przeformowane zostały w bataliony zmechanizowane, co na pewien czas zakończyło działalność tego rodzaju wojsk w Polsce. Debata dotycząca reaktywowania obrony te-

¹ Były Dowódca WOT. Od 2024 r. przedmiotowe stanowisko zajmuje gen. bryg. Krzysztof Stańczyk.

² W. Sura, *365 dni wsparcia Ukrainy*, Wojska Obrony Terytorialnej, <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl> (11.03.2025).

rytorialnej podjęta została ponownie w 2014 r. Po wyborach parlamentarnych z 25 października 2015 r. dla rządu, powołanego przez Prawo i Sprawiedliwość, a w jego składzie dla ministra obrony narodowej Antoniego Macierewicza, idea obrony terytorialnej była jednym z priorytetów w planach reformy Sił Zbrojnych RP. Podstawy prawne dla odbudowy obrony terytorialnej i stworzenia piątego w SZ RP rodzaju wojsk, tj. WOT, dała uchwalona przez sejm w dniu 16 listopada 2016 r. ustawa o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP³.

Analizując cele, zadania, strukturę i funkcje WOT, należy zaznaczyć, że nie jest to formacja powołana „sama dla siebie”, ale stanowi ona zasadniczy element systemu obronnego Polski. Wyzwania dla systemu obronnego państwa określają cele funkcjonowania WOT. Przyjmując, że zagwarantowanie bezpieczeństwa obywateli jest priorytetową domeną państwa, to utworzenie i utrzymywanie WOT w Polsce wynika z przesłanek utrzymania bezpieczeństwa militarnego (obronnego) kraju. Dlatego zasadniczym celem WOT jest wzmocnienie potencjału obronnego Polski w sektorze funkcjonowania wojska. Możliwości WOT, w pierwszej kolejności, potrzebne są do ewentualnego odstraszenia przeciwnika, a w drugiej – do podjęcia z nim walki w sytuacji ataku zbrojnego⁴.

W dniu 25 kwietnia 2016 r. zapadła decyzja o utworzeniu WOT, zakładająca sformowanie w każdym województwie jednej brygady OT oraz w każdym mieście wojewódzkim jednego batalionu OT. Trzy pierwsze brygady miały być sformowane na przełomie 2016/2017 r. w województwach podkarpackim, lubelskim i podlaskim, a proces tworzenia pozostałych miał się zakończyć w 2019 r. Formalnie WOT powołano 1 stycznia 2017 r. Końcem 2021 r. WOT liczyły ponad 32 tys. żołnierzy, a docelowo ten rodzaj sił zbrojnych ma liczyć ok. 53 tys. żołnierzy pełniących służbę w dwudziestu brygadach. Podstawową misją WOT jest obrona i wsparcie lokalnej społeczności w czasie kryzysu i pokoju. W sytuacji wojny WOT mają służyć pomocą dla wojsk operacyjnych w rejonie działań bezpośrednich i wykonywać istotną rolę w czynnościach nieregularnych. Stan kadrowy WOT oparty został na żołnierzach-ochotnikach, realizujących zadania służbowe w jednostkach dyslokowanych w miejscu lub pobliżu zamieszkania. Cechą służby, obok terytorialności, jest jej rotacyjność: dwa dni w miesiącu w jednostce, raz w roku szkolenie

³ W. Sokół, *Wojska obrony terytorialnej w historii Polski (wybrane problemy)*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, 2017, nr 3, s. 328.

⁴ A. Michalak, *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, 2017, nr 3, s. 28. Zobacz też: J. Kajetano-wicz, *Koncepcje i plany rozwoju wojsk obrony terytorialnej w Polsce po 1945 roku*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem”, 2016, nr 2(7).

dwutygodniowe w ramach zgrupowania poligonowego. Żołnierze pełnią służbę w trybie dyspozycyjnym, tj. poza jednostką wojskową⁵.

Powołując ponownie do życia WOT, obóz polityczny rządzący po 2015 r. wskazywał na walory tej formacji, takie jak przywiązanie do „małej ojczyzny”, lojalność oraz możliwość działania w realiach lokalnych uwarunkowań ekonomicznych, społecznych i przestrzennych. Akcentowano przesłanki walki defensywnej w interesie własnej rodziny, mienia oraz zwracano uwagę na aspekt moralny funkcjonowania na macierzystym terytorium. Atutem WOT miała być prostota i elastyczność struktury organizacyjnej, jak również masowość ich kadry⁶.

W 2016 r. dokonano sformowania Dowództwa WOT. Jak wspomniano powyżej, trzy pierwsze dowództwa brygad oraz podległe im bataliony brygady utworzono jeszcze w tym samym roku; były to: 1. Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej w Białymstoku, 2. Lubelska Brygada Obrony Terytorialnej w Lublinie i 3. Podkarpacka Brygada Obrony Terytorialnej w Rzeszowie⁷. 1 sierpnia 2016 r. pierwszym dowódcą 3 PBOT został ppłk Arkadiusz Mikołajczyk, który z dniem 12 sierpnia tego roku złożył meldunek o przyjęciu obowiązków służbowych w Dowództwie Generalnym Rodzajów Sił Zbrojnych. Szef MON A. Macierewicz 20 września 2016 r. mianował płk. Wiesława Kukulę na stanowisko Dowódcy Dowództwa WOT, któremu akt mianowania wręczył 10 stycznia 2017 r. Prezydent RP Andrzej Duda⁸.

„Zawsze gotowi, zawsze blisko” to motto WOT. Formacja ta ma działać głównie w wymiarze lokalnym, więc przyjęte motto wydaje się racjonalne w odniesieniu do zadań stawianych przed WOT. Mając za cel zwiększenie potencjału militarnego Polski, ich obowiązki ukierunkowane pozostają na obronę Polski w wymiarze lokalnym w oparciu o infrastrukturę cywilną oraz skutecznie wspierają inne służby w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa⁹. Od ponownego powołania WOT uzupełniają potencjał obronny państwa, co wpływa na zagwarantowanie bezpieczeństwa Polski przed ze-

⁵ M. Korzeniewski, *Dwa modele formacji obrony terytorialnej: ukraiński i polski. Wnioski dla funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej w kontekście wojny na Ukrainie*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego”, 2022, nr 24, s. 59.

⁶ E. Maj, *Obrona terytorialna i wojska obrony terytorialnej w myśli politycznej Polski współczesnej*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, 2017, nr 3, s. 312. Zobacz też: A.R. Jakubczak, *Wojska Obrony Terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej*, Kalisz 2022; idem, *Strategiczna refleksja nad wojskami obrony terytorialnej*, „Bellona”, 2016, nr 4.

⁷ Ł. Mikołajczyk, Z. Maślak, *Wojska Obrony Terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej – geneza, początki tworzenia i stan obecny*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa”, 2020, nr 8, s. 80.

⁸ *Ibidem*, s. 84.

⁹ *Ibidem*, s. 86.

wewnętrzными zagrożeniami. Ich działalność zapewnia też ochronę bytu narodowego i nienaruszalność granic. Jednym z zadań jest zorganizowanie i podtrzymanie bezpiecznego środowiska społecznego. Równie istotnymi kwestiami w działaniach WOT pozostają wszystkie elementy współpracy cywilno-wojskowej oraz aktywność w zagwarantowaniu ochrony ludności i mienia¹⁰.

Agresja Rosji na Ukrainę w 2022 roku i kryzys uchodźczy w Polsce

Główną przyczyną agresji Rosji na Ukrainę była i jest imperialna polityka FR rządzonej przez Władimira Putina, który demontaż ZSRR w 1991 r. określił „największą geopolityczną tragedią XX wieku”. Ocena ta wciąż determinuje politykę zagraniczną Rosji, której celem strategicznym jest odbudowa ewentualnej namiastki byłego Imperium Zła (*evil empire*), jak prezydent Ronald Reagan 8 marca 1983 r. zdefiniował ZSRR¹¹. Atak Rosji na Ukrainę daje możliwość przeprowadzania analiz związanych z istotą działania WOT. Jest również okazją do stwierdzenia, że atak ten obalił mit o „wiecznym pokoju w Europie”, a granice państw w tej części świata pozostają nienaruszalne. Wywołując wojnę z Ukrainą, Rosja udowodniła, że jest zagrożeniem dla państw Europy Środkowo-Wschodniej¹². Niekamuflowana forma agresji Rosji na Ukrainę uruchomiła pełnowymiarowe działania celem realizacji rosyjskich założeń politycznych, sprzecznych z suwerennym bytem Ukrainy. Deklarowane przez Rosję aspiracje polityczne miały ponownie wzmocnić pozycję FR w roli gracza globalnego. Wojna Rosji z Ukrainą jest mocno umiejscowiona w domenie celów i aktywności FR. Z perspektywy 2022 r. jest faktem oczywistym, że konflikt toczy się od 2014 r. Zajęcie Krymu i części Donbasu miało realny wpływ na wzajemne formalne i nieformalne relacje. Zadając podstawowe pytania o cel tej wojny, należy zaznaczyć, że FR zajmuje kategoryczne stanowisko na temat przygotowanej architektury modelu rozwoju swojej potęgi¹³.

¹⁰ P. Żukowski, *Rola Terytorialnej Służby Wojskowej w systemie bezpieczeństwa militarnego Rzeczypospolitej Polskiej*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego”, 2020, nr 217, s.164. Zobacz też: A. Michałak, *Działania taktyczne wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa 2021.

¹¹ J. Fiszer, *Agresja Rosji na Ukrainę i perspektywy jej akcesji do struktur euroatlantyckich*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, 2023, nr 17, s. 130.

¹² M. Korzeniewski, *op.cit.*, s. 62.

¹³ J. Regina-Zacharski, *Geneza rosyjskiej agresji na Ukrainę z 24 lutego 2022 r. w świetle analizy uwarunkowań wielopoziomowych*, „Myśl Polityczna. Political Thought”, 2023, nr 1(17), s. 78–79.

Rosja od ok. 2015 r. cechuje się renesansem myślenia w kategoriach limitrofów, stanowiących ideologiczny fundament jej nowego imperializmu i ekspansji. Stratedzy Rosji w sposób oficjalny definiowali optymalne granice i zasięg sfery dominacji oraz bezpieczeństwa, które w kulturze strategicznej FR pozostają nierozzerwalne. Od lat 2014–2015 w narracji Rosji państwo ukraińskie, jako była część dawnego ZSRS, zostało zdefiniowane w kategorii „żywotny/najistotniejszy limitrof”. Ukraina przedstawiana była jako kraj „banderowski”, „faszystowski” itd., natomiast naród i państwo – jako cele do „wyzwolenia i oswobodzenia”. Główną osią konstrukcyjną rosyjskiej narracji strategicznej pozostawały (i nadal pozostają) zarzuty zdrady „misji wspólnotowej” i „agenturalność” na rzecz UE i NATO¹⁴. Niewykluczone, że agresja FR na Ukrainę mogła być zaplanowana przez W. Putina od wielu lat i stanowiła efekt jego surrealistycznych wizji reaktywacji rosyjskiego supermocarstwa wzorem byłego ZSRR, w którym istotną rolę miała odegrać zwasalizowana Ukraina. Wątpliwości budzi też polityka Zachodu, głównie USA, Francji i Niemiec, które prowadziły pasywną, wręcz prorosyjską politykę. Zabrakło skoordynowanej i zdecydowanej polityki powstrzymywania Rosji przed potencjalną ekspansją. Zarzuty można też kierować pod adresem Ukrainy, balansującej dwutorowo do lat 2013–2014 pomiędzy Rosją, bliską jej historycznie, kulturowo i społecznie, a Zachodem, co dla Ukrainy było ryzykowne tak ze względów geopolitycznych, jak i geoeconomicznych¹⁵.

Duża część uchodźców z Ukrainy podjęła decyzję ucieczki do Polski jako najbliższego kraju UE oraz kraju tranzytowego leżącego w bezwizowej strefie Schengen. Wybór ten wynikał też z łączących Polskę i Ukrainę związków historycznych, jak również pobytu w Polsce stosunkowo licznej już diaspory ukraińskiej. Istotnym powodem wpływającym na masowe uchodźstwo do Polski była akceptacja państwa na przyjmowanie uchodźców z Ukrainy oraz ruch społeczny pomocy uchodźcom z Ukrainy w postaci licznych inicjatyw organizowanych przez osoby prywatne i prawne. Społeczny entuzjazm Polaków przy organizacji pomocy jest wyjątkowym i złożonym fenomenem. Był on i jest wyrazem wrażliwości na los uchodźców (szczególnie kobiet i dzieci), określonych związków z zachodnią Ukrainą, nastawienia do Rosji, jak również prawdopodobnej politycznej kalkulacji władz państwowych¹⁶.

¹⁴ *Ibidem*, s. 83–84.

¹⁵ J. Fiszer, *op.cit.*, s. 138. Zobacz też: W. Kopijka, G. Perepełycia, *Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę – skutki polityczne, prawne i gospodarcze*, „Politeja”, 2015, nr 2(34).

¹⁶ M. Rakusa-Suszczewski, *Instytucjonalny i społeczny wymiar działania centralnych punktów recepcyjnych na granicy polsko-ukraińskiej* [w:] *Deinstytucjonalizacja polityk publicznych a wojna w Ukrainie i wyzwania migracyjne w Polsce*, red. K. Jasiecki, M. Pacek, Warszawa 2023, s. 83–84.

Kryzys migracyjny, postrzegany jako masowe przybywanie uchodźców do państw europejskich w wyniku wojny, skutkowało tym, że życie milionów Ukraińców i nie tylko zmieniło się radykalnie. Przemoc, wojna, głód, lęk o życie stały się dla uchodźców przykrą konsekwencją ucieczki. Według danych na 10 czerwca 2022 r. w Polsce znajdowało się 3,6 mln uchodźców z Ukrainy (w tym 1,4 mln to migranci ekonomiczni, którzy przyjechali przed 24 lutego 2022 r.). Dominowały osoby starsze, kobiety, dzieci korzystające z przejść granicznych m.in. w Medyce i Korczowej (woj. podkarpackie), w Hrebennem (woj. lubelskie), które kierowane były do punktów recepcyjnych i przygotowanych na te potrzeby hal sportowych, centrów handlowych, magazynów i szkół¹⁷.

Po napaści Rosji na Ukrainę znaczna część społeczeństwa i państwo polskie zaangażowały się w różne formy pomocy na terenie Ukrainy, na granicy polsko-ukraińskiej czy też pomagając uchodźców przybywającym do Polski. Wojna rosyjsko-ukraińska spowodowała, że potrzeba wsparcia uchodźców nabrała nowego wymiaru i stała się bardziej widoczna też w aspekcie solidarności międzynarodowej. Zasadnie można również wskazać, że powiązana z działaniami wojennymi pomoc dla uchodźców ma głównie charakter doraźny i humanitarny. Wsparcie rozwojowe będzie można rozwinąć z chwilą zakończenia konfliktu, gdy zacznie się odbudowa Ukrainy¹⁸.

Zakres i forma pomocy dla uchodźców z Ukrainy realizowane przez 3 PBOT

Tylko w latach 2022–2023 WOT, w tym 3 PBOT, w ramach operacji *Niezawodna pomoc* udzieliły pomocy dla około 2,5 mln uchodźców z Ukrainy i przetransportowały prawie 1600 ton materiałów niezbędnych do udzielania im wsparcia. Władze Polski po 22 lutego 2022 r. wydały decyzję o przeznaczeniu żołnierzy WOT do pomocy w działaniach administracji publicznej, samorządów, Straży Granicznej i Policji. Proaktywne funkcjonowanie WOT, w tym 3 PBOT, dało możliwość wojskom operacyjnym do realizacji zadań związanych z zabezpieczeniem nienaruszalności granic Polski oraz odstraszenia i zagwarantowania skuteczności działania wojsk sojuszników i własnych. Dnia 16 lutego 2022 r. żołnierze

¹⁷ B. Olszewska-Łabędź, *Konflikt zbrojny jako źródło kryzysu migracyjnego. Wybrane formy wsparcia uchodźców z Ukrainy*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja”, 2022, nr 1, s. 85.

¹⁸ K. Jasiński, *Opinia społeczna o wsparciu Ukrainy na tle państw otrzymujących polską pomoc rozwojową [w:] Deinstytucjonalizacja...*, s. 103.

3 PBOT wysłani zostali do organizowania punktów recepcyjnych w rejonach przejść granicznych. Działania te, realizowane w ramach wsparcia administracji publicznej, były wyjątkowo intensywne. 26 lutego 2022 r. WOT, w tym 3 PBOT, utworzyły i utrzymywały w gotowości do działania Grupy Wsparcia Relokacji Uchodźców. W ramach operacji *Niezawodna pomoc* działalność 3 PBOT polegała na wspieraniu organów administracji publicznej, organizacji społecznych i innych podmiotów podejmujących czynności dotyczące relokacji, czasowego zakwaterowania, integracji oraz opieki nad uchodźcami¹⁹. Jednostka ta rozpoczęła zadania związane z istotą działania WOT polegające na kierowaniu ich do określonego obszaru kraju i realizowaniu zadań w dwóch aspektach funkcjonalnych, tj. wsparcia wojsk operacyjnych („obrona”) oraz wsparcia lokalnych społeczności („ochrona”). Działania 3 PBOT pozostawały w tej sytuacji istotne, biorąc pod uwagę stan kryzysu uchodźczego, i były realizowane pod względem występujących w województwie podkarpackim zagrożeń²⁰.

Żołnierze 3 PBOT od początku konfliktu przy współpracy z organami administracji rządowej i samorządowej na Podkarpaciu pomagali w niesieniu pomocy uchodźcom z Ukrainy. Tylko w pierwszym tygodniu kryzysu uchodźczego około 300 żołnierzy wspierało 7 punktów recepcyjnych w różnych miejscach Podkarpacia²¹. Jak relacjonuje jeden z żołnierzy 3 PBOT: „Do pomocy w tym miejscu było skierowanych 40 żołnierzy z batalionu w Nisku i 10 z batalionu w Rzeszowie (...). Nasza praca odbywała się w dwóch zmianach: dziennej i nocnej. Żołnierze ze zmiany dziennej przyjeżdżali ok. godz. 09:00 rano i byli wymieniani przez zmianę nocną ok. godz. 21:00. W dzień, pracy było znacznie więcej. W nocy transporty były sporadyczne, dlatego większość żołnierzy chciała realizować zadanie na nocnej zmianie. Uposażenie za nocną zmianę obejmowało dwa dni, a w przypadku zmiany dziennej tylko jeden dzień. Pomimo wszystko zarówno na dzienną jak i nocną zmianę chętnych nie brakowało i żołnierze chętnie brali udział w tej pomocy. Żołnierze z batalionu w Nisku byli odpowiedzialni za poszczególne punkty na hali m.in. część z nich pomagała w kuchni, część z nich pomagała wydawać leki, część z nich pomagała w opiece nad uchodźcami. Mieli oni dużo trudniejsze zadanie, ponieważ musieli współpracować bezpośrednio z uchodźcami. Warto dodać, że

¹⁹ W. Sura, *op.cit.*

²⁰ A. Michalak, *op.cit.*, s. 31.

²¹ *Terytorialsi z Podkarpacia pomagają uchodźcom z Ukrainy*, TVP Rzeszów, <https://rzeszow.tvp.pl> (12.03.2025); zobacz też: K. Mielnikiewicz, *Blisko 400 żołnierzy 3. Podkarpackiej Brygady Obrony Terytorialnej pomaga w przyjmowaniu uchodźców z Ukrainy*, W Bieszczady, <https://wbieszczady.pl> (13.03.2025).

dla uchodźców była zorganizowana kuchnia, a żołnierze pełniący służbę otrzymywali tam posiłki za darmo. Jedzenie było bardzo dobre chociaż z czasem pogorszyło się. Z uwagi na warunki sanitarne panujące na hali jako żołnierze byliśmy narażeni na liczne bakterie i wirusy. Pamiętam, że podczas jednej z odpraw przekazano nam, żeby często myć ręce ponieważ większość żołnierzy z Niska cierpi na problemy jelitowe”²².

Głównymi zadaniami 3 PBOT i pododdziałów innych jednostek WOT w ramach operacji *Niezawodna pomoc* zasadniczo było podtrzymanie procesu funkcjonowania systemu relokacji uchodźców z Ukrainy. Organizowali oni również miejsca czasowego pobytu uchodźców, jak również wspierali procesy integracyjne ze społeczeństwem polskim. W trakcie operacji *Niezawodna pomoc* między innymi ok. 750 tys. uchodźcom zapewniono środki transportu i transfer do różnych miejsc w Polsce. 3 PBOT współpracowała przy transporcie wszelkiego rodzaju materiałów potrzebnych do udzielania wsparcia uchodźcom. Efektywność działań 3 PBOT oraz innych jednostek WOT w sposób istotny zaznaczyła się w okresie kryzysu uchodźczego jako jeden z kluczowych elementów w systemie bezpieczeństwa Polski. W ramach operacji *Niezawodna pomoc* działalność 3 PBOT była istotnym elementem wsparcia dla organów administracji publicznej, które przyjmowały uchodźców z Ukrainy. Według gen. M. Klisza: „Kluczowa dla skutecznego włączenia się żołnierzy WOT do operacji wsparcia samorządów i służb była ich obecność w rejonach pojawienia się kryzysu. Żołnierze z województwa podkarpackiego i lubelskiego byli pierwszymi, którzy włączyli się w pomoc dla fali uchodźców wojennych z Ukrainy – głównie kobiet, dzieci i osób starszych. Dodatkowo różnorodność zawodów, specjalizacji i umiejętności żołnierzy – ochotników pozwoliła właściwie przygotować specjalne grupy wydzielane z WOT do udzielania pomocy”²³.

3 PBOT skutecznie realizowała zadania jako szybkie „narzędzie” reakcji. Można do tych zadań zaliczyć świadczenie pomocy dla ludności cywilnej, np. ewakuacja czy też ochrona mienia, udzielanie pomocy organom samorządowym, wsparcie sił układu pozamilitarnego przez Straż Graniczną czy Policję w zakresie realizowanych przez nie zadań związanych z kryzysem uchodźczym²⁴. Żołnierze 3 PBOT pełnili służbę w punktach recepcyjnych zlokalizowanych w Medyce, Korczowej, Krościenku, Budomierzu, Piaskach, Równi, Młynach i Chotyńcu. Na dworcu PKP w Przemyśle żołnierze 3 PBOT pomagali uchodźcom z Ukrainy poprzez między innymi obecność w punktach informacyjnych, zapewnienie po-

²² Relacja żołnierza 3 PBOT z dnia 22.03.2025 r.

²³ W. Sura, *op.cit.*

²⁴ A. Michalak, *op.cit.*, s. 32.

mocy medycznej osobom w różnym wieku czy też organizowanie dostaw żywienia dla uchodźców. Przy współpracy z jednostkami PSP, OSP, służb medycznych i wolontariuszami zapewniali też transport do miejsc ich czasowego pobytu²⁵.

Według relacji żołnierza 3 PBOT: „Żołnierze pomimo, że mieli swoich przełożonych byli podporządkowani pod pracowników administracji publicznej. Z początku ta współpraca układała się bez większych problemów, ale im dłużej trwała ta cała sytuacja pojawiały się pewne problemy. Jednym z przykładów może być sytuacja, w której sam brałem udział. Do hali przyjechał transport z artykułami medycznymi i spożywczymi dla walczących na Ukrainie. Po otrzymaniu rozkazu od starszego stopniem przystąpiliśmy do rozładunku ciężarówki. Gdy wykonaliśmy swoje zadanie jedna z pań pracujących w administracji samorządowej przekazała nam informację, że transport ten nie był zgłoszony i nie możemy go przyjąć na hali. Spotkało się to z niezadowoleniem ze strony żołnierzy. Po pierwsze dlatego, że wykonaliśmy daremną pracę, a po drugie nie rozumieliśmy, dlaczego w takiej sytuacji, gdzie ktoś przywozi leki i żywność nie możemy jej przyjąć, ponieważ procedury są ważniejsze od dobra ludzi walczących na froncie. Do tego muszę wspomnieć o sytuacji nieprzyjemnej. Pracownikom administracji samorządowej nie zawsze podobało się to, że żołnierze «nudzą się». Szczególnie pod koniec, gdy tych transportów było znacznie mniej to szukano żołnierzom zajęcia «na siłę». W ten sposób na jednej z nocnych zmian przypadło mi w udziale przewalanie starych koców z jednego miejsca na drugie tylko po to, żeby było widać, że żołnierze «coś robią». W praktyce nie miało to żadnego wpływu na realną pomoc. Pomimo tych kilku dziwnych sytuacji osobiście uważam, że nasza obecność tam była potrzebna i realnie przyczyniła się do pomocy wielu osobom. Gdybym dzisiaj miał podjąć decyzję o tym czy znowu się zaangażować zrobiłbym to»²⁶.

Żołnierze 3 PBOT oraz przedstawiciele innych pododdziałów WOT i wojsk operacyjnych zaangażowani byli również w organizację wsparcia psychologicznego, pomoc informacyjną oraz przekazywanie darów napływających z terenu Polski. Według danych 3 PBOT odnotowano dni, kiedy to tylko na dworcu PKP w Przemyśle w ciągu jednej doby podjęto blisko 8 tys. uchodźców. 3 PBOT, funkcjonując od 24 lutego 2022 r. w zmienionym, podwyższonym reżimie, zapewniała ponadto wsparcie dla Straży Granicznej w ochronie granicy województwa podkarpackiego²⁷.

²⁵ *Terytorialsi z Podkarpacia...*

²⁶ Relacja żołnierza 3 PBOT z dnia 22.03.2025 r.

²⁷ *Raport z podkarpackiej granicy: Żołnierze 3.PBOT pomogli w Przemyśle przyjąć ok. 34 tys. kobiet z dziećmi*, Info Podkarpacie, <http://infopodkarpacie.pl> (12.03.2025).

3 PBOT swoje działania w zakresie pomocy dla uchodźców z Ukrainy koordynowała też z Wojewódzkim Centrum Zarządzania Kryzysowego. Żołnierze 3 PBOT ze znajomością języka ukraińskiego i rosyjskiego byli oddelegowani do niejako pierwszego, bezpośredniego kontaktu z uchodźcami celem zapewnienia im pomocy informacyjnej. Kryzys uchodźczy wywołany agresją Rosji na Ukrainę był w tym przypadku praktycznym egzaminem dla żołnierzy 3 PBOT, którzy wcześniej regularnie od dłuższego czasu szkoleni byli w zakresie działań przeciwkryzysowych, ćwicząc wspólnie z funkcjonariuszami Policji, PSP, OSP i Straży Granicznej²⁸. Elementy wspólnych ćwiczeń przyniosły zakładane efekty, gdyż zdaniem żołnierza 3 PBOT: „Osobiście współpracę uważam za udaną. Jako żołnierz 3 PBOT miałem styczność z funkcjonariuszami Policji, którzy przyjechali do Hali Kijowskiej z Katowic. W przeciwieństwie do żołnierzy, którzy mieli swoje zadania Policja miała głównie pilnować porządku i bezpieczeństwa. Żołnierze byli przeznaczeni do zadań związanych z bezpośrednią pomocą dla uchodźców. Policjanci rotowali się co dwa tygodnie, ale za każdym razem byli to młodzi mężczyźni z pozytywnym nastawieniem do żołnierzy WOT-u. Nie słyszałem również, żeby jakkolwiek inny żołnierz miał problemy wynikające z tej współpracy”²⁹.

3 PBOT aktywnie brała udział w licznych akcjach o charakterze przeciwkryzysowym, takich jak np. wsparcie podmiotów przyjmujących uchodźców z Ukrainy. Pomoc w sytuacjach kryzysowych w stałych rejonach odpowiedzialności 3 PBOT na Podkarpaciu była i jest jednym z celów oraz częścią misji tej formacji, która w czasie kryzysu uchodźczego udowodniła, że jest przygotowana do obrony i wsparcia lokalnej społeczności. Dowódca 3 PBOT zastąpił w opisywanym zakresie dotychczasowego szefa WSzW. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym nadaje bowiem kompetencje koordynatorów na szczeblu wojewódzkim dowódcom brygad OT. Dowódca 3 PBOT płk Michał Małyska: „Jako dowódca brygady mogę zapewnić, że będziemy ściśle współpracować z Wojewodą Podkarpackim, by zapewnić mieszkańcom regionu należyte wsparcie w czasie każdego kryzysu, z którym przyjdzie nam się zmierzyć”³⁰.

W czasie kryzysu uchodźczego 3 PBOT skutecznie realizowała tzw. funkcję wewnętrzną WOT polegającą na zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego i integracji społeczeństwa. Funkcja ta jest szczególnie istotna

²⁸ M. Mac, *Raport z podkarpackiej granicy: wiele frontów wsparcia podkarpackich terytorialsów*, Wojska Obrony Terytorialnej, <https://media.terytorials.wp.mil.pl> (13.03.2025).

²⁹ Relacja żołnierza 3 PBOT z dnia 22.03.2025 r.

³⁰ *Ramię w ramię wobec kryzysu*, Wojsko Polskie, <https://www.wojsko-polskie.pl> (13.03.2025).

w sytuacji organizowania pomocy wewnętrznej na poziomie lokalnym, związanej z wystąpieniem sytuacji kryzysowych. Dlatego też w realiach kryzysu uchodźczego 3 PBOT spełniła wymagania w zakresie pomocy humanitarnej, integrującej system militarny z niemilitarnym, wspomagającej, koordynującej czy też bojowej³¹.

Polska jako członek UE i NATO sąsiaduje z Rosją na określonym odcinku granicy lądowej i morskiej. W konsekwencji ataku Rosji na Ukrainę naruszona została długoletnia stabilność w tej części Europy. Konflikt ten spowodował konieczność zmian w polityce bezpieczeństwa. Pewną formą odpowiedzi na te zagrożenia jest działalność formacji takiej, jak WOT poprzez próbę związania społeczeństwa z wojskiem, w tym przypadku przez rodzaj sił zbrojnych o lokalnym rodowodzie i korzeniach. Dlatego zadania ustawowe WOT różnią się od tych cech przypisywanych całym Siłom Zbrojnym. W takim kontekście istotnie poprawiają się faktyczne możliwości wsparcia bezpieczeństwa Polski ze strony potencjału lokalnych społeczności, a aspekt obrony terytorialnej nabiera pełnowymiarowego znaczenia³².

Zakończenie

WOT są relewantnym elementem systemu obronnego Polski i wzmacniają potencjał militarny kraju. W chwili obecnej w świetle nowych zagrożeń dla Europy i świata WOT, realizując zadania w realiach XXI wieku, mogą czerpać z historii, symboliki oraz doświadczeń analogicznych formacji z różnych okresów w dziejach Polski³³. 3 PBOT od samego początku kryzysu uchodźczego dokonała ogromnej mobilizacji i zaangażowania posiadanych sił oraz środków. Pomoc dla uchodźców z Ukrainy i zagwarantowanie bezpieczeństwa Polakom były priorytetami przeprowadzonych działań. W kulminacyjnym momencie operacji *Niezawodna pomoc* służbę pełniło blisko 1,5 tys. żołnierzy WOT oraz 70 jednostek sprzętu w ciągu doby. 3 PBOT wspierała około 35 punktów recepcyjnych, mobilizując do tego zadania około 600 żołnierzy każdego dnia. W czasie operacji zabezpieczano 20 miejsc czasowego pobytu

³¹ A. Michalak, *op.cit.*, s. 35.

³² Ł. Mikołajczyk, Z. Maślak, *op.cit.*, s. 94. Zobacz też: A. Mazurkiewicz, *Polish territorial Defence Forces and Innovation during the Covid-19 Pandemic. The assessment of the potential of a mixed type forces in non-military crisis response*, „Politeja”, 2022, nr 4.

³³ W. Sokół, *Wojska obrony terytorialnej...*, s. 329. Zobacz też: M. Klisz, *The Polish Terytorial Defence Forces*, „Kingston Consortium on International Secutity.Insights”, 2022, vol. 2.

uchodźców. Wyprzedzające i efektywne działania 3 BOT wpływały na złagodzenie skutków kryzysu migracyjnego powstałego po ataku Rosji na Ukrainę³⁴.

Bibliografia

- Fiszer J., *Agresja Rosji na Ukrainę i perspektywy jej akcesji do struktur euroatlantyckich*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, 2023, nr 17.
- Jakubczak R.A., *Strategiczna refleksja nad wojskami obrony terytorialnej*, „Bellona”, 2016, nr 4.
- Jakubczak R.A., *Wojska Obrony Terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej*, Kalisz 2022.
- Jasiecki K., *Opinia społeczna o wsparciu Ukrainy na tle państw otrzymujących polską pomoc rozwojową* [w:] *Deinstytucjonalizacja polityk publicznych a wojna w Ukrainie i wyzwania migracyjne w Polsce*, red. K. Jasiecki, M. Pacek, Warszawa 2023.
- Kajetanowicz J., *Koncepcje i plany rozwoju wojsk obrony terytorialnej w Polsce po 1945 roku*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem”, 2016, nr 2(7).
- Klisz M., *The Polish Terytorial Defence Forces*, „Kingston Consortium on International Secutity Insights”, 2022, vol. 2.
- Kopijka W., Perepełycia G., *Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę – skutki polityczne, prawne i gospodarcze*, „Politeja”, 2015, nr 2(34).
- Korzeniewski M., *Dwa modele formacji obrony terytorialnej: ukraiński i polski. Wnioski dla funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej w kontekście wojny na Ukrainie*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego”, 2022, nr 24.
- Maj E., *Obrona terytorialna i wojska obrony terytorialnej w myśli politycznej Polski współczesnej*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, 2017, nr 3.
- Mazurkiewicz A., *Polish territorial Defence Forces and Innovation during the Covid-19 Pandemic. The assessment of the potential of a mixed type forces in non-military crisis response*, „Politeja”, 2022, nr 4.
- Michalak A., *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, 2017, nr 3.
- Michalak A., *Działania taktyczne wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa 2021.
- Mielnikiewicz K., *Blisko 400 żołnierzy 3. Podkarpackiej Brygady Obrony Terytorialnej pomaga w przyjmowaniu uchodźców z Ukrainy*, W Bieszczady, <https://wbieszczady.pl> (13.03.2025).
- Mikołajczyk Ł., Maślak Z., *Wojska Obrony Terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej – geneza, początki tworzenia i stan obecny*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa”, 2020, nr 8.
- Olszewska-Labędź B., *Konflikt zbrojny jako źródło kryzysu migracyjnego. Wybrane formy wsparcia uchodźców z Ukrainy*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja”, 2022, nr 1.

³⁴ M. Mac, 24 lutego 2023 r. – dziś przypada rocznica brutalnej agresji Rosji na Ukrainę. Mija rok od zaangażowania żołnierzy Wojsk Obrony Terytorialnej w tym podkarpackich Terytorialsów, w operację „NIEZAWODNA POMOC”. W tym czasie Terytorialsil udzielili wsparcia ponad 2,5 mln uchodźcom i przetransportowali blisko 1600 ton materiałów niezbędnych do udzielania im pomocy, <https://www.wojsko-polskie.pl/3bot/articles/aktualnosci-w/365-dni-wsparcia-ukrainy/> (13.03.2025).

- Rakusa-Suszczewski M., *Instytucjonalny i społeczny wymiar działania centralnych punktów recepcyjnych na granicy polsko-ukraińskiej* [w:] *Deinstytucjonalizacja polityk publicznych a wojna w Ukrainie i wyzwania migracyjne w Polsce*, red. K. Jasiecki, M. Pacek, Warszawa 2023.
- Raport z podkarpackiej granicy: Żołnierze 3.PBOT pomogli w Przemysłu przyjąć ok. 34 tys. kobiet z dziećmi*, Info Podkarpackie, <http://infopodkarpacie.pl> (12.03.2025).
- Regina-Zacharski J., *Geneza rosyjskiej agresji na Ukrainę z 24 lutego 2022 r. w świetle analizy uwarunkowań wielopoziomowych*, „Myśl Polityczna. Political Thought”, 2023, nr 1(17).
- Relacja żołnierza 3 PBOT z dnia 22.03.2025 r.
- Sokół W., *Wojska obrony terytorialnej w historii Polski (wybrane problemy)*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, 2017, nr 3.
- Sura W., *365 dni wsparcia Ukrainy*, Wojska Obrony Terytorialnej, <https://media.terytorial-si.wp.mil.pl> (11.03.2025).
- Terytorialsi z Podkarpacia pomagają uchodźcom z Ukrainy*, TVP Rzeszów, <https://rzeszow.tvp.pl> (12.03.2025).
- Żukowski P., *Rola Terytorialnej Służby Wojskowej w systemie bezpieczeństwa militarnego Rzeczypospolitej Polskiej*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego”, 2020, nr 2017.

3rd Subcarpathian Territorial Defense Brigade in the field of assistance to refugees from Ukraine after 2022

Abstract

Russia's aggression against the free and independent state of Ukraine has opened a new chapter in the history of Central and Eastern Europe. This attack resulted in a huge refugee crisis in Poland. Many Polish institutions and organizations, including the Polish Army, are involved in helping refugees from Ukraine. In the Podkarpackie Voivodeship, one of such military units was the 3rd Podkarpacka Territorial Defense Brigade in Rzeszów. Helping refugees from Ukraine and ensuring the safety of Poles were the priorities of the activities carried out by the 3rd PBOT. 3 PBOT supported about 35 reception points for refugees, mobilizing about 600 soldiers for this task every day. During the operation, 20 places of temporary stay of refugees were secured. Professional actions of 3 BOT influenced the mitigation of the effects of the migration crisis that arose after Russia's attack on Ukraine.

Keywords: refugees, Territorial Defense Forces, Subcarpathia, 3rd Subcarpathia Territorial Defense Brigade